

Usporedba tradicionalne gradnje u primorskoj i kontinentalnoj Hrvatskoj

Ban, Mia

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Civil Engineering / Sveučilište u Rijeci, Građevinski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:157:946279>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Civil Engineering - FCERI Repository](#)

image not found or type unknown

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
GRAĐEVINSKI FAKULTET**

Mia Ban

Usporedba tradicionalne gradnje u kontinentalnoj i primorskoj Hrvatskoj

Završni rad

Rijeka, 2022.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
GRAĐEVINSKI FAKULTET
Preddiplomski stručni studij
Osnove projektiranja I

Mia Ban

JMBAG: 0114032986

Usporedba tradicionalne gradnje u kontinentalnoj i primorskoj Hrvatskoj

Završni rad

Rijeka, 2022.

IZJAVA

Završni/Diplomski rad izradio/izradila sam samostalno, u suradnji s mentorom/mentoricom i uz poštivanje pozitivnih građevinskih propisa i znanstvenih dostignuća iz područja građevinarstva. Građevinski fakultet u Rijeci je nositelj prava intelektualnog vlasništva u odnosu na ovaj rad.

Mia Ban

U Rijeci, lipanj 2022.

ZAHVALA

Zahvaljujem se svojoj mentorici dr. sc. Ivi Mrak na pomoći pri izradi ovog završnog rada, pristupačnosti, savjetima te prenesenom znanju tijekom cjelokupnog studiranja kroz više kolegija.

Zahvaljujem se i svom komentoru, dr. sc. Denisu Ambrušu te svim profesorima i asistentima na stečenom znanju tijekom studija.

Veliko hvala mojim prijateljima i kolegama, bez kojih ove godine ne bi bile ispunjene sa toliko podrške, smijeha, utjehe i prekrasnih trenutaka koje ću pamtit i cijeli život. Uz vas je sve bilo puno lakše.

Najveće hvala želim izraziti svojim roditeljima, sestri i dečku koji nikad nisu gubili vjeru u mene. Vi ste oduvijek bili i uvijek ćete ostati moj vjetar u leđa. Bez vas ovo ne bi bilo moguće.

SAŽETAK:

Iako se u današnje vrijeme sve više gradi suvremenim materijalima i suvremenom tehnologijom, još uvijek se mogu prepoznati neke dobre strane tradicionalnog graditeljstva. Ono se razlikuje od područja do područja Republike Hrvatske te svako područje ima neke svoje karakteristike po kojima je prepoznatljivo.

U ovom završnom radu opisana je tradicionalna gradnja na području Republike Hrvatske s naglaskom na područje Međimurske županije i područje Kvarnera, objašnjena je upotreba tradicionalnih materijala u suvremenoj gradnji te su opisana i prikazana neka od zaštićenih tradicionalnih kuća i naselja.

Ključne riječi: tradicionalna gradnja, tradicionalni materijali, suvremena gradnja

ABSTRACT:

Although today more and more is built with modern materials and with modern technology, the good sides of traditional construction can still be recognized. It can be different from area to area of Republic of Croatia, and each area has its own characteristics that make it recognizable.

In this final work, traditional construction in the territory of the Republic of Croatia is described with an emphasis on the area of Međimurje and Kvarner, use of traditional materials in modern construction is also explained, and some of the protected traditional houses and settlements are shown and described.

Key words: traditional construction, traditional materials, modern construction

SADRŽAJ

POPIS SLIKA:	1
POPIS TABLICA:	4
1. Uvodni dio.....	5
2. Čimbenici razvoja tradicionalnog graditeljstva.....	6
2.1. Skupina prirodnih čimbenika	6
2.2. Skupina društvenih čimbenika	8
3. Tradicionalna upotreba građe.....	9
4. Prostorni razvoj tradicionalne kuće.....	11
4.1. Horizontalni razvoj.....	11
4.2. Vertikalni razvoj.....	12
5. Autohtoni materijali kontinentalne i primorske Hrvatske	13
6. Tradicionalna gradnja na području Međimurja	15
6.1. Naselja u Međimurju.....	15
6.2. Tradicionalna međimurska kuća	19
6.3. Stari grad Čakovec	22
7. Tradicionalna gradnja na području Kvarnera.....	23
8. Neka od zaštićenih naselja i građevina.....	29
8.1. Primjeri obnove tradicionalne, zaštićene kuće	31
8.1.1. Čigoč, stambena katnica.....	31
8.1.2. Lonja, stambena katnica.....	34
8.1.3. Kumrovec – etno selo.....	36
9. Upotreba tradicionalnih materijala u suvremenoj gradnji	38
ZAKLJUČAK:	42
POPIS LITERATURE:	43

POPIS SLIKA:

Slika 1.a) Zone tradicijske kulture Hrvatske [2]

Slika 1.b) Graditeljske regije Hrvatske [2]

Slika 2.a) Prikaz kamena i kamenih ploča [5]

Slika 2.b) Prikaz ćerpiča [6]

Slika 3. Stara kontinentalna kuća [4]

Slika 4. Stara mediteranska kuća [3]

Slika 5. Upotreba materijala [2]

Slika 6. Tradicionalna drvena kuća [7]

Slika 7. Prikaz suhozida i kuće od kamena sa vezivnim sredstvom [8]

Slika 8.a) Pokrov od slame [2]

Slika 8.b) Pokrov crijepom [10]

Slika 9. Prikaz ognjišta, rekonstrukcija kolibe [11]

Slika 10. Tlocrt panonske kuće, prikazan shematski s naglašenim osnovnim karakteristikama (skica) [11]

Slika 11. Prikaz polukatne brvnare s djelomično ukopanim podrumom, Korićani Gornji [11]

Slika 12. Primjer tradicionalne panonske kuće [15]

Slika 13. Primjer tradicionalne primorske kuće [15]

Slika 14. Tipovi naselja u Međimurju: izduženi, raštrkani i zbijeni [16]

Slika 15. Prikaz Gardinovca danas – izduženi tip naselja

Slika 16. Prikaz Pleškovca i Frknovca danas – raštrkani tip naselja

Slika 17. Prikaz Goričana danas – zbijeni tip naselja

Slika 18.a) Ulična pročelja kuća i raspored u Belici (snimka: iz 1954. god.)

Slika 18.b) Ulična pročelja kuća i raspored u Belici (snimka: 2011. god.)

Slika 19. Prikaz pročelja i tlocrta tradicionalne kuće u Zasadbregu [1]

Slika 20. Prikaz tradicionalne kuće iz 19.st, Draškovec [16]

Slika 21. Tradicionalna kuća iz 1985. godine, Grabovnik [1]

Slika 22. Tradicionalna kuća u Donjem Vidovcu [1]

Slika 23. Prikaz tlocrta tvrđave Čakovec između 1657.-1660. godine i 1660.-1670. [16]

- Slika 24. Prikaz Starog grada Čakovec iz ptičje perspektive*
- Slika 25. Prikaz starih primorskih kuća u Bajčima (o. Krk) i Paprati (o. Krk) [1]*
- Slika 26. Prikaz ognjišta u Orlecu, o. Cres [1]*
- Slika 27. Prikaz velike kamene kuće u Srem Veranu, o.Cres [1]*
- Slika 28. Prikaz kuće sa širokim zabatom u Ivanju, o.Cres [1]*
- Slika 29. Prikaz starih dimnjaka, o.Krk [2]*
- Slika 30. Prikaz pergole [1]*
- Slika 31. Prikaz kuće sa velikim shodom [2]*
- Slika 32. Prikaz šuplje kamene konzole koja služi kao nosač pergole i „rigalica“ [2]*
- Slika 33. Prikaz mrgara, o.Krk [19]*
- Slika 34. Prikaz mrgara, o.Prvić [19]*
- Slika 35. Prikaz mocire [1]*
- Slika 36. Prikaz malog guvna [1]*
- Slika 37. Prikaz otoka Sušca, općina Lastovo [21]*
- Slika 38. Prikaz Gornjeg Nakovanja, općina Orebić [22]*
- Slika 39. Prikaz postojećeg stanja kuće u Čigoču [24]*
- Slika 40. Prikaz obnovljenog stanja kuće u Čigoču [24]*
- Slika 41. Prikaz jedne od spavaonica u kući u Čigoču [24]*
- Slika 42. Tlocrti postojećeg i obnovljenog stanja prizemlja i kata kuće u Čigoču [24]*
- Slika 43. Prikaz postojećeg stanja kuće u Lonji [24]*
- Slika 44. Prikaz obnovljenog stanja kuće u Lonji [24]*
- Slika 45. Prikaz tlocrta postojećeg stanja prizemlja i kata kuće u Lonji [24]*
- Slika 46. Prikaz tlocrta obnovljenog stanja prizemlja i kata kuće u Lonji [24]*
- Slika 47. Prikaz etno-sela Kumrovec [25]*
- Slika 48. Prikaz tradicionalne obnovljene zagorske kuće u Kumrovcu [25]*
- Slika 49. Prikaz rodne kuće Josipa Tita [25]*
- Slika 50. Prikaz unutrašnjosti jedne od kuća u Kumrovcu [25]*
- Slika 51. Materijali kod suvremene klasične gradnje [26]*
- Slika 52. Materijali kod suvremene održive gradnje [26]*
- Slika 53. Prikaz suvremene kuće izgrađene od kamena [26]*

Slika 54. Prikaz kuće izgrađene od drveta [26]

Slika 55. Prikaz kuće izgrađene od slame [26]

POPIS TABLICA:

TABLICA 1. Usporedba primorske i kontinentalne Hrvatske [14]

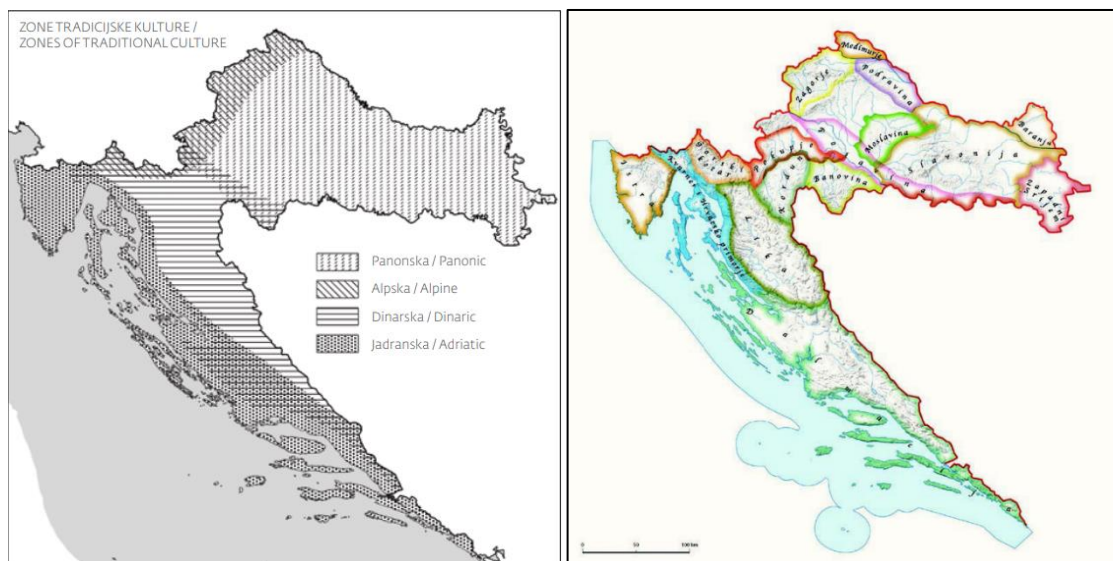
TABLICA 2. Pozitivne i negativne strane prirodnih tradicijskih materijala [26]

1. Uvodni dio

Cilj ovog rada je istražiti, obraditi i prikazati sličnosti i različitosti tradicionalnog graditeljstva na različitim područjima Hrvatske. Također, upoznati se s prednostima i manama tradicionalnih materijala koji su se koristili nekada, a i danas. U radu su na samom početku obrađeni neki osnovni podaci o tradicionalnom graditeljstvu, čimbenicima koji su zaslužni za njegov razvoj, objašnjeni su načini upotrebe tradicionalne građe, a prikazan je i prostorni razvoj tradicionalnih kuća u horizontalnom i vertikalnom smislu. Nadalje, obrađeni su neki od autohtonih materijala tradicionalnog graditeljstva Republike Hrvatske. U ostatku rada fokus je na području Međimurja i Kvarnera sa prikazom svih važnih pojmova vezanih uz graditeljstvo na ovim područjima.

Hrvatska je zemlja u kojoj se zbog njezinog specifičnog zemljopisnog položaja, a relativno malog prostora smjestilo više tipova tradicijskog graditeljstva, a samim time i različite građevine. Na njenom području susreću se tri kulturna teritorija: panonski, dinarski i mediteranski.

Sve do 18. stoljeća, seoski domovi su bili skromni. Većinom su se gradile vrlo jednostavne kuće pravokutnog tlocrta koje su imale jednu prostoriju s ognjištem u centru. Graditelji su bili seljaci, ili pak polu profesionalne grupe seoskih majstora, koji su radili prema svom znanju, bez nacрта, a njihovo znanje i graditeljske vještine, dalje su se usmeno prenosile idućim naraštajima. Kuće su se nakon 18. stoljeća prvo krenule razvijati u horizontalnom smislu, a zatim i u vertikalnom. U 19. stoljeću dolazi do jačanja pojedinih slojeva seljaštva koji poboljšanjem svoj društvenog statusa poboljšavaju i svoje graditeljstvo, način gradnje, kuće i prostorije u kojima borave.

Slika 1.a) Zone tradicijske kulture Hrvatske [2] **Slika 1.b)** Graditeljske regije Hrvatske [2]

Prema podjeli tradicijske kulture na panonsku, alpsku i dinarsku, možemo govoriti i o sedam karakterističnih graditeljskih regija:

- Slavonija, Baranja i Srijem
- Zagorje, Prigorje, Međimurje i Podravina
- Posavina, Pokuplje i Moslavina
- Gorski kotar i Žumberak
- Lika, Kordun i Banija
- Istra, Kvarner i Primorje
- Dalmacija [2]

2. Čimbenici razvoja tradicionalnog graditeljstva

Čimbenike razvoja tradicionalnog graditeljstva možemo podijeliti u dvije skupine: skupinu prirodnih i skupinu društvenih čimbenika. Gradilo se dakle, prema prirodnim mogućnostima u pojedinom kraju te čovjekovom znanju i vještinama preuzetima kroz povijest. „Prvu skupinu, odnosno prirodne čimbenike tradicionalnog graditeljstva čine: geološki sastav tla, biljni pokrivač, klima, konfiguracija terena... Drugu skupinu, odnosno društvene čimbenike tradicionalnog graditeljstva, čine: gospodarska djelatnost stanovništva, struktura obitelji, socijalni i politički sustav, migracije stanovništva, prometna povezanost pa time i vanjski utjecaji, javna sigurnost, religija. „ [1]

2.1. Skupina prirodnih čimbenika

Prilikom građenja svojih domova, ljudi, seljaci, ondašnji graditelji bili su ograničeni na prirodu i okoliš koji ih okružuje. Ako promatramo geologiju, to su većinom bili materijali koji se vade iz tla, odnosno kamen i kamene ploče koji su svakako u mnogočemu obilježili tradicionalno graditeljstvo primorskog prostora. Najviše se koristio vapnenac, a nešto rjeđe lapor i sedra. Ako promatramo panonski prostor, drugi najzastupljeniji materijal bio je glina koja se upotrebljavala za izgradnju zidova kuća te ilovača od koje se kasnije izrađivala i prisna cigla (čerpič). Čerpič je zapravo nepečena opeka koja se dobiva od mokre zemlje ilovače pomiješane sa pljevom radi povećanja same nosivosti. Kocke čerpiča mogu se formirati rukama ili postavljanjem smjese u drvene kalupe, a nakon toga se suše na zraku i suncu. Koristio se diljem Bliskog istoka, Kine i Amerike, a donedavno i u hrvatskom tradicionalnom graditeljstvu u seoskim krajevima. [1,2,6].

Slika 2.a) Prikaz kamena i kamenih ploča [5]

Slika 2.b) Prikaz ćerpiča [6]

Ukoliko za upotrebu materijala promatramo biljni pokrivač, najzastupljenije je svakako drvo koje je ujedno bilo i prvi materijal za izgradnju kuća. Kako je nekada većinski dio Hrvatske bio šumovit, danas je moguće u katastrima i krševitim područjima Hrvatske pronaći dijelove kuća od drveta gdje ih se u prirodi ne može pronaći već stotinama godina. Na vodenim i močvarnim područjima gdje raste trska, ona se koristila kao pokrov. Istu ulogu imala je i slama na području cijele Hrvatske, a ponajviše u panonskom dijelu. Klima također značajno utječe na tradicijsko graditeljstvo te je jedan od uzroka koji pridonose razlikama tradicionalnog graditeljstva kontinentalne i mediteranske Hrvatske. Na području kontinentalne Hrvatske gdje su česte hladne zime i mnogo padalina, uvjetovano je da se kuće grade kompaktnije, sa strmim krovovima i većim istacima streha. [1]

Slika 3. Stara kontinentalna kuća [4]

Blaga mediteranska klima s izrazito mnogo suhих i sunčanih dana, omogućila je provođenje vremena vani, na otvorenom. Tako su nastali tzv. dvori, mala dvorišta koja okružuju kuće s visokim kamenim zidovima. Također, za ova područja karakteristični su i krovovi vrlo blagih nagiba, strehe su kratkih istaka, a javljaju se i konzole te niše u vanjskim zidovima. [1]

Slika 4. Stara mediteranska kuća [3]

Konfiguracija terena odnosno reljef, utjecao je na način formiranja i smještanja kuće i kućišta (okućnice). Horizontalni razvoj kuće primarno se razvijao na ravnim područjima kontinentalne Hrvatske. Kuće su tamo do kraja svog razvoja ostale prizemne, a kućišta relativno pravilna. Na kosim terenima, pojavljuje se razvoj kuća u vertikalnom smislu. [1,2]

2.2. Skupina društvenih čimbenika

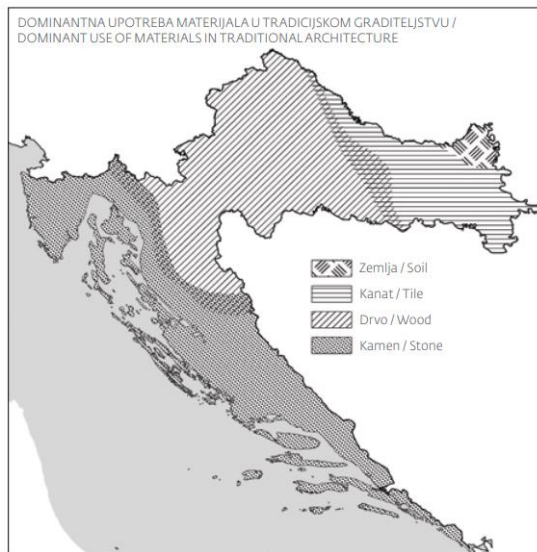
Bitan utjecaj imala je struktura obitelji, gdje je važan bio život u kućnoj zadruzi. Također, gospodarska djelatnost koja je manje imala utjecaja na oblikovanje same kuće, a više na oblikovanje kućišta i gospodarskih zgrada. U panonskoj Hrvatskoj, gdje prevladava poljoprivredna djelatnost, stavlja se naglasak na spremnike žitarica kao što su tzv. hambari i kukurušnjaci. U vinogradskim krajevima, na području Istre, Kvarnera i Dalmacije, javljaju se konobe koje su donji, ukopani dio kuće u kojem se čuva vino i maslinovo ulje od ljetnih vrućina. [1,2]

Nova znanja i iskustva dolazili su zajedno s migracijama stanovništva s jednih područja na druga, koji su sa sobom nosili i stara znanja te ih primjenjivali uz nova, a uveliko su imala utjecaja na tradicijsko graditeljstvo. Putovanja ljudi također su utjecala na razvoj tradicijskog graditeljstva s obzirom na to da su ljudi na njima bili u doticaju s novim krajevima i kulturama i usvajali njihovo graditeljstvo. Pomorci

bi primjerice, ploveći po cijelom svijetu donijeli sa sobom raznorazne predmete za kuću, ali i zamisli koje su imale znatan utjecaj na tradicijsko graditeljstvo u primorskim dijelovima. Sigurnost stanovništva, ne rijetko je diktirala i sam smještaj kuća i naselja, kako na obali tako i na otocima. Česta opasnost od gusara, primorala je ondašnje stanovnike da naselja grade na uzvišenim terenima, dalje od mora, ili pak ukoliko grade po obali, naselja su zbijena radi lakše obrane. [2]

3. Tradicionalna upotreba građe

Iz današnje perspektive, tradicionalno graditeljstvo moglo bi se nazvati i ekološko graditeljstvo s obzirom na to da su ljudi koji su gradili, upotrebljavali materijale koje im je priroda oko njih nudila bez da narušavaju prirodnu ravnotežu.

Slika 5. Upotreba materijala [2]

Slika 6. Tradicionalna drvena kuća [7]

Transport bilo kojeg građevinskog materijala nije bio moguć na velike udaljenosti pa su se rabili materijali koji su bili lako dostupni. U početku su se gradile jednostavne brvnare od drveta, kako je to bio jedan od najrasprostranjenijih i najdostupnijih materijala. Većinom je imala jednu prostoriju sa ognjištem u sredini, a pokrov se radio od trske (tamo gdje ju se u prirodi moglo pronaći, većinom uz močvare i vodene tokove), slame koja je bila najranija vrsta pokrova i zasigurno najrasprostranjenija (primarno ražena, pšenična i ječmena) ili od nekog drugog biljnog pokrova (npr. paprati). Na mediteranskom, krševitom području najviše se upotrebljava kamen. Radila se suhozidna gradnja, bez veziva, takozvanih bunja, koje su poljske suhozidne kućica sa kupolastim svodovima, a koristile su se kao svojevrsna skloništa. Nedugo nakon tog, suhozidna gradnja se transformira u suhozidnu gradnju jedno prostornih kamenih kuća koje su također imale ognjište u sredini, a dvostrešni krovovi pokrivali su se slamom. Nakon nekog vremena počinje se koristiti i vezivno sredstvo koje je uglavnom bilo vapneni

mort, a kasnije i zemlja, ilovača. U šumovitim krajevima središnje Hrvatske (Lika, Gorski kotar, Kordun, Banovina...) u prirodi se moglo pronaći drvo, ali i kamen. Njihova upotreba se pojavljivala u svim građevinama tako što se drvo postavljalo u gornje zone građevine, a kamen u donje potporne. [2].

Vlasti su seljacima davale osnovnu građu za skeletnu konstrukciju, a ispuna se izrađivala prema mogućnostima graditelja. Koristile su se različite ispune ovisno o mjestu gradnje i mogućnostima gradnje: pleterom od pruća koji se s jedne i druge strane premazivao mješavinom ilovače i pljeve, prijesnom ciglom (ćerpičem), a kasnije, u drugoj polovici devetnaestog stoljeća. počela se koristiti pečena cigla (opeka). Ovakav tip konstrukcija koje su karakteristične za tradicionalnu gradnju nazivaju se kanatne konstrukcije. [2]. Ćerpičem se zidao zid kuće koji se povezivao vezivnim sredstvom na bazi ilovače. Zidovi su imali dostatna termička svojstva, no bili su vrlo osjetljivi na vlagu.

Olakšana gradnja i čvršće i sigurnije kuće pojavila se u kontinentalnoj Hrvatskoj kada se počela proizvoditi i koristiti pečena cigla, opeka. Proizvodila se i koristila isključivo puna opeka čije su dimenzije bile nešto veće od standardne pune opeke dimenzija 29 x 15 x 7,5 cm koja se koristi i danas. [1].

Slika 7. Prikaz suhozida i kuće od kamena sa vezivnim sredstvom [8]

Na mediteranskom području, vrlo rano se počela za pokrov koristiti kupa kanalice (valjkasti crijep) koji se primjenjivao uz obalu i obližnje kuće, a dopremao se morskim putem. Nešto kasnije, crijep se počinje koristiti i u kontinentalnoj Hrvatskoj. Ispočetka je to bio biber crijep, a kasnije tlačeni crijep i druge vrste. U drugoj polovici 19.st pojavila su se i dva nova materijala za pokrov: lim i eternit. Eternit se upotrebljavao u obliku ravnih kvadratičnih ploča, dimenzija 40 x 40 cm. [8]

Slika 8.a) Pokrov od slame [2]

Slika 8.b) Pokrov crijepom [10]

4. Prostorni razvoj tradicionalne kuće

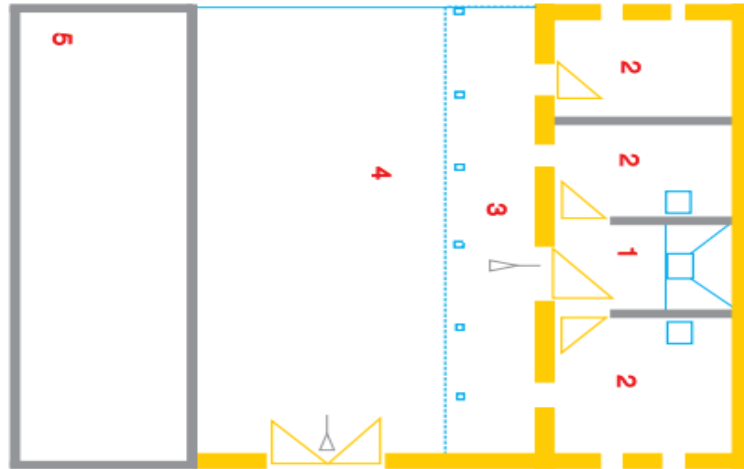
4.1. Horizontalni razvoj

Kuće su se prvo krenule razvijati u horizontalnom smislu. Najprije se kod jedno prostornih kuća, ognjište koje je prije bilo u sredini kuće, premješta na stranu, a na drugu stranu se postavlja stoka. Ova dva dijela bila su odvojena manjom pregradom. [1]

Slika 9. Prikaz ognjišta, rekonstrukcija kolibe [11]

Nakon toga se javlja pojam dvoprostorne kuće koja osim prostora s vatrom (ognjište) ima i odvojenu sobu za spavanje. Daljnji razvoj u horizontalnom smislu je troprostorna kuća koja sadržava kuhinju u sredini, veliku sobu do ulice i manju sobu s druge strane, a bila je optimalna za život u zadruzi. Može se reći da je ovakav tip kuće, troprostorna kuća, tradicionalni primjer kuće panonske Hrvatske. Javljaju se i dva tipa kuća. Jedna vrsta je kuća L tlocrtnog tipa, a drugi nizanje prostora u ravnini prema dvorištu. Na mediteranskom području, horizontalan razvoj nije tipičan. [1]

Slika 10. Tlocrt panonske kuće, prikazan shematski s naglašenim osnovnim karakteristikama (skica) [11]

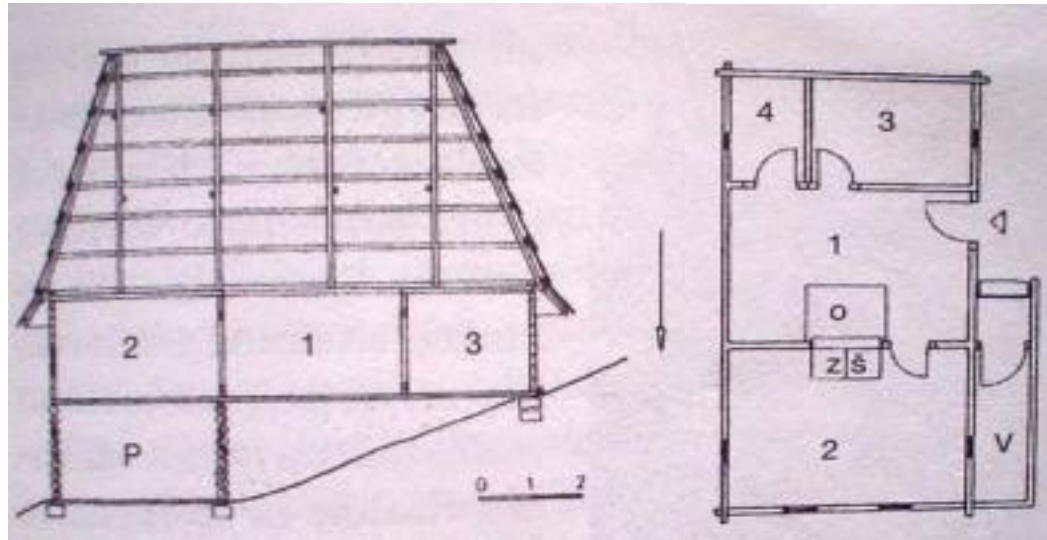
Ako promatramo tlocrtni prikaz panonske kuće na slici 10., možemo vidjeti da se s donje strane (strana ulice) ulazi u dvorište (4). S lijeve strane dvorišta pod brojem 5, nalazi se gospodarstvo, a s desne strane kuća pravokutnog oblika. Brojem 3 označen je trijem koji se prostire cijelom dužinom kuće od strane dvorišta. Kroz dvokrilna vrata ulazi se u područje kuhinje (1) iz koje se dalje ulazi u sobe i dnevni boravak (2-gore) ili gostinjsku sobu okrenutu prema ulici (2-dolje).

4.2. Vertikalni razvoj

Na području panonske Hrvatske, nema primjetnog razvoja kuća u vertikalnom smislu već tradicionalne kuće ostaju prizemnice. Kontinentalna Hrvatska je primarno ratarski kraj. Ljudi koji ondje žive bave se poljodjelstvom pa su s više vezani uz zemlju koju svakodnevno obrađuju i samim time se nerado i u pitanju stanovanja odvajaju od nje pa neki i to navode kao jedan od razloga što je tradicionalna panonska kuća ostala prizemnica.[2].

U ostalim dijelovima Hrvatske, zabilježen je razvoj kuća u vertikalnom smislu, posebice u mediteranskoj Hrvatskoj. Vertikalni razvoj kuće logičan je u zbijenim

naseljima gdje se na maloj površini pokušavalo smjestiti što više kuća i obitelji radi lakše obrane, ali i radi pristupačnosti terena. Takve grupacije kuća omogućuju mnogo bolju zaštitu kuće od prevelike osunčanosti te su manje izložene nepovoljnim utjecajima vjetra. Razlikujemo dvije vrste kuća od kojih su obje zastupljene na našim područjima: kod prvih je podrum bio djelomično ukopan i služio je kao konoba ili podrum za spremanje stvari i slično dok je druga vrsta imala polu ukopani podrum okružen kamenim zidovima koji se često nalazio ispod cijelog tlocrta kuće. [11]

Slika 11. Prikaz polukatne brvnare s djelomično ukopanim podrumom [11]

Na slici 10. prikazana je polukatna brvnara s poluukopanim podrumom (P) u Korićanima Gornjima. Ostale prostorije nalaze se na istoj etaži kuće. Brojem 1 označena je „kuća“ odnosno prostor u kojem su boravili ukućani većinu svog slobodnog vremena, brojem 2 „soba“, brojem 3 „sobica“, a pod brojem 4 „kuhačnica“. U sobi se nalazi zidani šporet (ZŠ), a u kući veliko ognjište (O). Slovom V označena je veranda, odnosno hodnik.

5. Autohtoni materijali kontinentalne i primorske Hrvatske

Temelj tradicionalnog graditeljstva je korištenje prirodnih resursa određenog kraja, kao i građevinski materijal što nam ga na raspolaganje stavlja priroda. To su obilježja prirodnog, odnosno, ekološkog graditeljstva.

TABLICA 1. Usporedba kontinentalne i primorske Hrvatske po segmentima [14]

	KONTINENTALNA HRVATSKA	PRIMORSKA HRVATSKA
Materijal	Drvo	Kamen
Tlo	Brijezi, nizine, rijeke	More, krš, golet
Klima	Kontinentalna: kiša, snijeg, magla, vlaga	Sredozemna: sunce, žega, vjetar, svjetliji ugođaj, kontrasti tamno - svijetlo
Boja	Tamnosmeđa, antracit, otvori su bez zaštite	Svijetla, sivkasto bijela, kasnije u bojama, otvori se zaštićuju „kopcima“ (škurama)
Krov	Od drvene šindre ili slame, strmijeg nagiba zbog snijega i istaknutih streha	Od kamenih ploča, blažih nagiba sa malim strehama
Katnost	Kuće su najčešće samostojeće prizemnice	Kuća je često katnica, zbijena sa ostalim kućama
Vanjski prostori	Trijem, ganjak, dvorište	Terase, balatura, dvor

Na slikama 12. i 13. prikazane su tradicionalna panonska kuća i tradicionalna primorska kuća. Na slici 12. prikazana je samostojeća prizemnica čiji su zidovi ožbukani i premazani bijelim vapnom, krov je strmog nagiba kako bi se spriječilo sakupljanje snijega u zimskim mjesecima, a prekriven je slamom.

Slika 12. Primjer tradicionalne panonske kuće [15]

Na slici 13. prikazana je tradicionalna primorska kuća izgrađena od kamena. Ona je uska, višekatna, krov nije toliko strmog nagiba i ima vrlo blagi istak streha. Otvori to jest prozori zaštićeni su takozvanim škurama.

Slika 13. Primjer tradicionalne primorske kuće [15]

6. Tradicionalna gradnja na području Međimurja

Na sjeverozapadu Republike Hrvatske, između rijeka Drave i Mure, smjestilo se Međimurje. Ono je kraj bogate baštine te specifičnih prirodnih divota. Bogato, vrlo rodno i plodno tlo, podzemne i nadzemne vode, ugodna kontinentalna klima i povoljni prometni položaj još od davnih doba privlačili su ljude na prostor Međimurja. Oni su ove prostore oblikovali prema svojim potrebama, ali i prema reljefnim i prirodnim mogućnostima. Međimurje se nalazi na spoju Panonske nizine i istočnih Alpi. Na istoku se smjestilo donje Međimurje gdje prevladavaju nizine, a na zapadu gornje Međimurje blago valovitog, raščlanjenog reljefa. [1,16]

6.1. Naselja u Međimurju

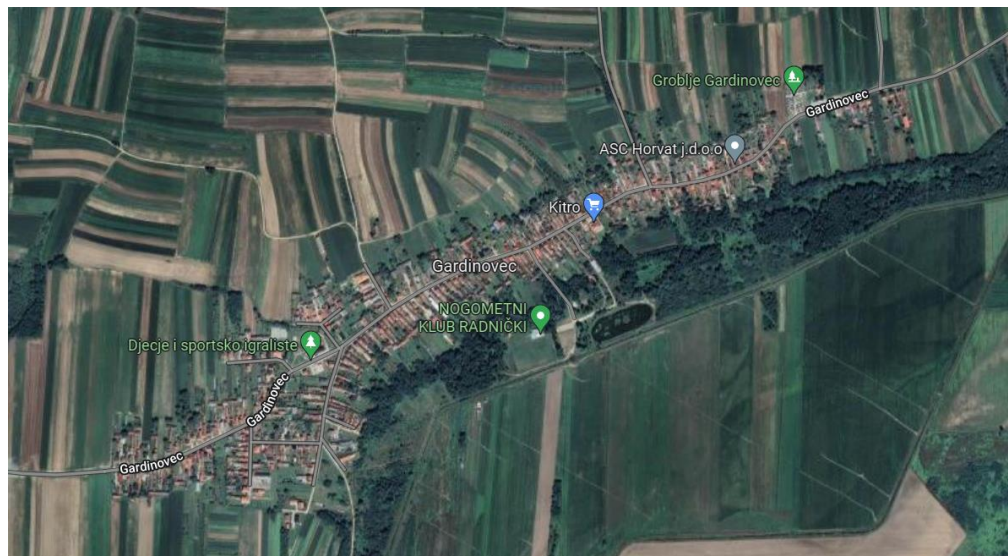
Prva naselja koja su se razvila na području Međimurja datiraju još iz 13. stoljeća. Većinom se gradilo na padinama i hrptovima brežuljaka oko velikih imanja vlastelina ili crkava zbog čestih poplava sela u nizinama. Zanimljiva imena naselja nastajala su prema nekom karakterističnom obilježju pojedinog mjesta, prema imenu ili prezimenu vlasnika posjeda ili po zaštitniku crkve koji se nalazio na tom području. Tako je na primjer, Peklenica dobila naziv po nalazištima nafte koja se

pekla na tom području, Hrašćan kojeg okružuju hrastove šume. Najveći grad u Međimurju, grad Čakovec dobio je ime po vrhovnom dvorskom sucu i palatinu kralja Bele IV, grofu Dimitru Čaku, koji je ondje u 13. st. dao izgraditi utvrdu zvanu Čakov toranj. Prema svetom Vidu, selo Vidovec dobilo je svoje ime, a Nedelišće po nedjelji – danu kada se slavi Sveto Trojstvo.

U Međimurju se mogu razlikovati tri osnovna tipa naselja. Uz važnije prometnice nastao je izduženi tip naselja koji je karakterističan za donje i srednje Međimurje, dok se u gornjem, brežuljkastom dijelu Međimurja javlja raštrkani tip naselja koji se prilagodio reljefu. U dravsko – murskoj nizini susrećemo zbijeni tip naselja. [16]

Slika 14. Tipovi naselja u Međimurju: izduženi, raštrkani i zbijeni [16]

Slika 15. Prikaz Gardinovca danas – izduženi tip naselja

Slika 16. Prikaz Pleškovca i Frknovca – raštrkani tip naselja

Slika 17. Prikaz Goričana danas – zbijeni tip naselja

Ukoliko promatramo slike 15., 16. i 17. i usporedimo ih sa slikom 14. možemo primijetiti da su ova naselja zadržala gotovo isti oblik kao nekada, samo su se proširila.

Sela su najčešće bila raspoređena uz jednu glavnu, široku ulicu duž koje su bile gusto izgrađene kuće jedna za drugom, u nizu, užom stranom okrenutom prema cesti. Okućnice su bile vrlo velike, većinom su imale vrt i voćnjak, a kuća koja se protezala u dvorištu, nije bila u sredini već je bila postavljena uz među dvorišta. U nekim selima pojavili su se i manji trgovi, župni dvorovi, kapelice i manje crkve. [2,3]

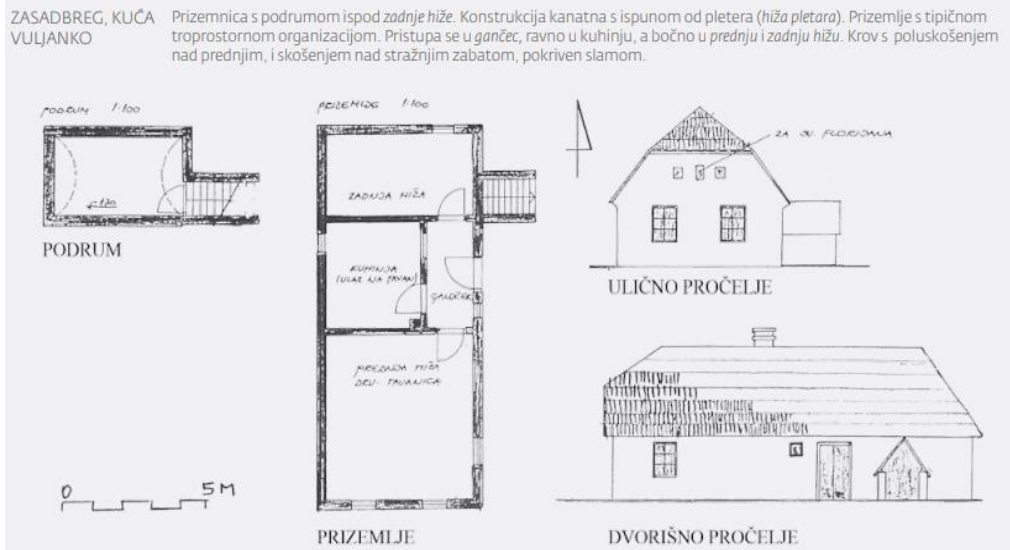

Slika 18.a) Ulična pročelja kuća i raspored u Belici (snimka: iz 1954. god.)

Slika 18.b) Ulična pročelja kuća i raspored u Belici (snimka: 2011. god.)

U nastavku kuće, također prema dvorištu nalazi se komora (klet), prostorija gdje se držalo brašno, žitarice, ulja pa i sušeno meso, zimnica. U nastavku se najčešće nalazila štala, a do nje škedenj (štagalj), svinjac (kotec), bunar (zdenec) itd. Također, posebno mjesto u dvorištu imalo je i spremište za kukuruz (kuružnjak). U početku su bili izrađeni pletenjem od pruća, a pokrov je bio od slame ili trske, a kasnije su se izrađivali od dasaka i pokrivali crijepom. [1,3]

Slika 19. Prikaz pročelja i tlocrta tradicionalne kuće u Zasadbregu [1]

Na slici 19. prikazana je tradicionalna prizemnica u Zasadbregu sa pripadajućim tlocrtom. Kuća se prostire prema dvorištu, u dužinu. U prizemlju je vidljiva tipična troprostorna organizacija. Na ulicu gleda prednja hiža, kroz nju se ganjkom (hodnikom) ulazi u kuhinju te dalje u zadnju hižu ispod koje se nalazi i podrum. Krov ima poluskošenje nad prednjim i skošenje nad stražnjim zabatom, prikazano na dvorišnom pročelju, a prekriven je slamom.

6.2. Tradicionalna međimurska kuća

Kako je područje Međimurja obilato šumama, nekadašnje kuće gradile su se od debla hrasta lužnjaka ili topole i ilovače koja se miješala s piljevinom ili sa mrvljenom slamom. Temelj kuće činila je prethodno dobro zbita zemlja na koju su se postavile debele uzdužne i poprečne grede od hrasta. Uglovi kuće ojačali bi se kamenom te su se postavljali vertikalni potporni stupovi koji su podupirali drvene grede i krov pokriven slamom. Drvene grede nazivale su se još i *trame* koje su ujedno bile i dekoracija kuće na kojima se također često upisivalo ime osobe koja je vodila gradnju i godina izgradnje kuće. Između krovnih greda i potpornih stupova glavne konstrukcije, postavljali su se drveni kolci koji su bili isprepleteni vrbinim ili kestenovim prućem kako bi ojačali konstrukciju. Zid se premazivao ilovačom pomiješanom sa slamom, a kad bi se taj sloj osušio, na njega se još stavljalo bijelo vapno. Na drvene grede krovišta vezali su se slamnati snopovi na horizontalno postavljene letve na krovu, a sve se na kraju još pokrilo slamom. Krov bi se počeo pokrivati od ispod tj. od zadnjih greda, a kad bi se došlo do sljemena, postavio bi se još jedan sloj slame koji se osigurao i učvrstio šibama. Debljina slamnatog krova kretala se od 20 do 50 cm, a količina slame koja je bila potrebna za prekrivanje ovisila je o kvaliteti slame te površini i nagibu krovišta

koje se pokriva. Sloj pokrova slamom bio je tanji što je krovnište bilo strmije, a ako je bilo blažeg nagiba, pokrov je bio deblji. [1,16,18]

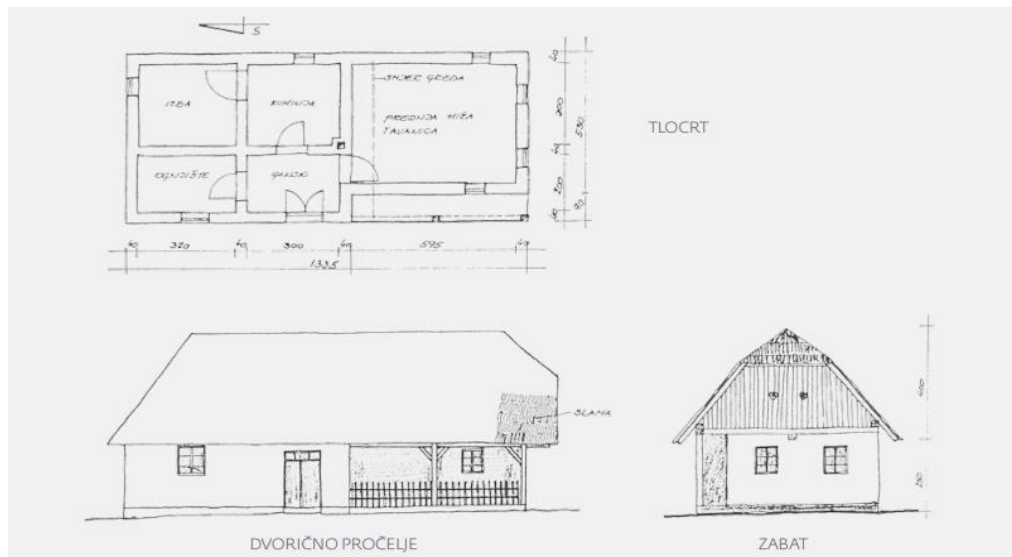

Slika 20. Prikaz tradicionalne kuće iz 19.st, Draškovec [16]

Manje tradicionalne međimurske kuća bile su jednosobne sa kuhinjom i stajom, dok su velike kuće u pravilu bile dvosobne, a sobe je razdvajala kuhinja. U velikoj sobi koja se nalazila ispred, obitavali su ukućani, a u stražnjoj sluškinja ako su je imali. Podovi kuće bili su od zemlje, jedino su se u spavaćim sobama postavljali podovi od hrastovine. Kod starih kuća pojedinačni ulazi u sobe bili su nenatkriveni.

Kroz godine iskustva i gradnje, trijem se počeo natkrivati i nazivati *ganjk*, a iz njega se ulazilo u sve ostale prostorije. U nastavku kuće, smješteni su gospodarski objekti: smočnica, štala sa sjenom i svinjac. Pored kuće se kopao bunar iz kojeg se crpila pitka voda koja se upotrebljavala i za kuhati i prati robu. Zbog učestalih požara i sječe šuma drvene je građe bilo sve manje i teže za naći pa su se počele izrađivati kuće zidanjem. Pleter je zamijenjen opekom, a pokrov od slame na krovovima crijepom.

Tlocrt kuće zadržao je svoj oblik, iako se zbog sve većih obitelji morao širiti dalje prema dubini dvorišta. Kao i ostale tradicionalne kuće u panonskom prostoru, ni međimurska se nije razvijala vertikalno u visinu. Tek kod zidanih kuća dodaje se manji podrum ispod jedne od soba. Ulični zabati ukrašavaju se u žbuci, a također se u manjoj niši može pronaći i kipić sveca ili anđela. Najčešće je to bio sv. Florijan, zaštitnik vatrogasaca i čuvara od požara. [1,3,16]

Slika 21. Tradicionalna kuća iz 1985. godine, Grabovnik [1]

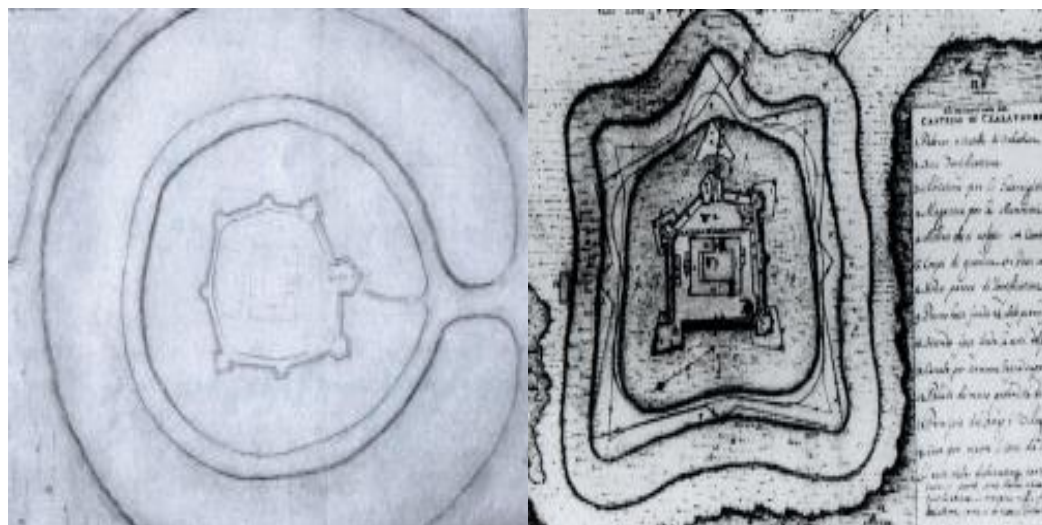
Kuća u Grabovniku, prikazana na slici 21. je kuća s nešto kompliciranijom tlocrtnom dispozicijom kuće. Trijem se rasprostire do pola dužine kuće, stijenke odnosno zidovi izrađeni su od zbijene zemlje debljine otprilike 40 cm, a krov je prekriven slamom [1]

Slika 22. Tradicionalna kuća u Donjem Vidovcu iz 19.stoljeća [1]

6.3. Stari grad Čakovec

Stari grad Čakovec ili kako ga još zovu, Stari grad Zrinskih svrstava se u najznačajnije kulturnopovijesne spomenike na području Međimurja. Još u drugoj polovici 13. stoljeća, utvrda se naziva kao drvenim utvrđenjem, Čakov toranj grofa Dmitra Čaka. Vanjske, debele, obrambene zidine najvećim dijelom izgrađene su u 16. i 17. st. Zidine se protežu oko palače, centralnog objekta cijele fortifikacije. Bastioni Starog grada tlocrtno tvore peterokut te je kod njih posebno što nisu izgrađeni od zemlje već od opeke. Svoj današnji izgled palača je dobila u 18. stoljeću, a 2021. dvorac je potpuno restauriran. [17]

Slika 23. Prikaz tlocrta tvrđave Čakovec između 1657.-1660. (lijevo) i 1660.-1670. (desno) [16]

Slika 24. Prikaz Starog grada Čakovec iz ptičje perspektive [17]

7. Tradicionalna gradnja na području Kvarnera

Graditeljstvo kvarnerskih otoka po mnogočemu je slično graditeljstvu na području istre. Kako je život na otocima oduvijek bio izoliraniji nego na kopnu, tradicionalne kuće su se razvijale sporije nego na ostalim područjima Hrvatske. 1953. godine Andre Mohorovičić je na Velim Srakanama pronašao je povijesnu kuću u kojoj su još uvijek obitavali ljudi, izgrađenu u suhozidu te prekrivenu slamnatim krovom. Iste je godine pronađeno još 28 istih građevina na Velim Srakanama i još dvije na Malim Srakanama. Ove se više nisu koristile za stanovanje, ali su bile prenamijenjene u gospodarske zgrade te su bile vrlo dobro sačuvane. [1]

Slika 25. Prikaz starih primorskih kuća u Bajčima (o. Krk) i Paprati (o. Krk) [1]

Istražujući povijesno graditeljstvo na području naših otoka, Cresa i Lošinja, pronađeni su tragovi prapovijesnih ilirskih nastamba. Po nekima od sačuvanih fragmenata, može se naslutiti da je bila riječ o malim prizemnicama koje su imale vrata kao jedini otvor, bez ikakvih tragova ognjišta ili krovova. Zanimljivo je i da su te građevine imale i do 2 metara širokih suhozida. U kasnije pronađenim građevina kao primjerice „slamne kuće“ na području Velih Srakana utvrđuje se velika sličnost s prapovijesnim ilirskim nastambama. Imaju skoro isti tlocrt, zidovi u suhozidu su završeni u istim visinama te su također imale vrata kao jedini otvor. Svoju vještinu gradnje u drvetu i kamenu, dalje su primjenjivali u izgradnji krovova. Ona su sastavljena od dva drvena stupa s krajevima u obliku rašlja koji drže glavnu potpornu gredu krovišta (sljemenu gredu). Krovište se pokrivalo slamom ili trskom kao i zabati trokutastog oblika. Ognjište se postavljalo u kut kuće nasuprot ulaznim vratima. U istu vrstu ovakvih građevina s ognjištem ubrajaju se i građevine na otoku Lošinj (u Čunskom), uz jednu razliku: kuće su bile pokriveno

jednostrešnim krovom od slame, a kasnije se zamijenjivao kupom kanalicom. Na otoku Cresu, u Orlecu, također se nalazi isti tip jednodostorne kuće s dvostrešnim krovom samo što ona ima zabatne trokute. [1,15]

Slika 26. Prikaz ognjišta u Orlecu, o. Cres [1]

Slika 27. Prikaz velike kamene kuće u Srem Veranu, o.Cres [1]

Na slici je vidljivo kako je kuća žbukana izvana, prekrivena kupom kanalicom te je uz kuhinju dograđeno i ognjište.

U specifičnosti kvarnerskog tradicijskog graditeljstva svrstava se i kuća sa širokim zbatim. Ona se ne javlja samo na području Kvarnera, već se mjestimice može vidjeti i na ostalom jadranskom području, no uglavnom u građanskom graditeljstvu. Teška

dostupnost materijala koji se ne može zamijeniti drugima, drvene građe za krovove, postala je osnova za pojavu ovakvog načina štednje.

Krovna konstrukcija je postala mnogo jednostavnija nego kod ostalih vrsta krovišta. Na udaljenostima od otprilike 1 metra gređice se polažu vodoravno na zabatne zidove, a preko njih daščana oplata ili letvice. Ovim se postigla znatna ušteda drvene građe. [1]

Slika 28. Prikaz kuće sa širokim zbatim u Ivanju, o.Cres [1]

Početak razvoja ovakvih primorskih tradicionalni kuća bio je svakako prijelaz sa upotrebe suhozida na vezano zide. Zidovi su tanji, a što je vrlo bitno i vremenski dugotrajniji. Nadalje, kuća se nastavila razvijati vertikalnom smislu. Donji dio kuće služio je kao konoba, a gornji dio kao stambeni dio. Pretpostavlja se da se to dogodilo otprilike u 18. stoljeću.

Kasnije razvojem kuće ona iznad prvog kata dobiva još jednu etažu koja se većinom koristila kao prostor sa sobama za spavanje. Uz vertikalni razvoj kuća na Kvarneru veže se i razvoj ognjišta. Ognjište je postalo visoko, s napom i dimnjakom. Uz njega se često nalazila krušna peć u konzolnoj izbočini kako bi se u ljetnim, vrućim razdobljima kuća što manje zagrijavala. Dim iz ognjišta i krušne peći odvodio se kroz isti otvor odnosno dimnjak. [1,2]

Slika 29. Prikaz starih dimnjaka, o.Krk [2]

Također kao jedna od specifičnosti može se izdvojiti i vrlo velika terasa sa nad shodom koju su nazivali *balatura* ili *sular*. Zbog svoje veličine, terasa često nije bila natkrivena, ali se iznad nje postavljala drvena pergola po kojoj se penjala loza te stvarala hladovinu. Upravo zbog toga, sastavni dio svodova su šuplje kamene konzole poput naušnica u koje su se stavljale drvene motke „pergole“. [1]

Slika 30. Prikaz pergole [1]

Slika 31. Prikaz kuće sa velikim shodom [2]

Uz ove karakteristične elemente, javljaju se i takozvane „rigalice“, sastavni elementi kvarnerskih shodova, ali i njihovi ukrasi. One služe za odvodnju kišnice s terase.

Slika 32. Prikaz šuplje kamene konzole i „rigalice“ [2]

Suhozidne tvorevine koje služe za okupljanje stada ovaca za mužnju i striženje runa nazivaju se mrgari, a karakteristični su samo za područje otoka Krka.

Mrgari su kamene ograde nalik na cvjetove, a mogu se naći na jugu otoka Krka te na otočiću Prviću. Koristile su se na način da pastiri najprije ovce tjeraju prema prostoru u sredini mrgara koji nazivaju „sala“, a zatim svaki od njih svoje ovce u zaseban „mrgarić“ iz kojeg ih puštaju na vanjsku stranu prema pašnjacima. [1,2,19]

Slika 33. Prikaz mrgara, o.Krk [19]

Slika 34. Prikaz mrgara, o.Prvić [19]

Kao još jednu od specifičnosti kvarnerskih otoka valja spomenuti i očuvane mocire, male suhozidne objekte koje su prekrivene slamnatim pokrovom, a služile su za smještaj ovaca po ljeti.

Slika 35. Prikaz mocire [1]

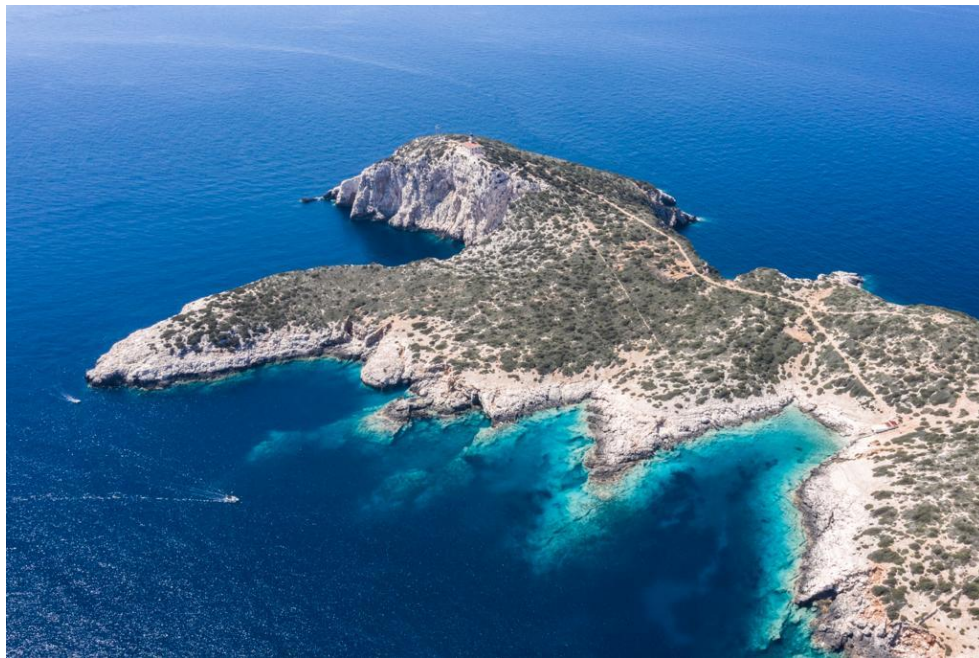
Također, možemo naići i na mala guvna. Ona su kamenom podzidana i uzdignuta od poda, a može ih se naći izgrađenih i na svodu. Glavni razlog povišene gradnje, prema pričama starih, jest povoljniji vjetar kojim se omogućilo bolje sušenje žitarica i ostalog. Podizanjem su se plodovi kao što su žitarice, kukuruz, grah... lakše sačuvali i od domaćih životinja koza i ovaca. [1,2,8]

Slika 36. Prikaz malog guvna [1]

8. Neka od zaštićenih naselja i građevina

Prema izvodu iz Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske br. 4/2004, na listi zaštićenih kulturnih dobara nalaze se sljedeća naselja: Sušac (općina Lastovo) – povijesni prostor oko otoka Sušca, Nakovanj (općina Orebić) – povijesni prostor Nakovana, više dijelova i prostora grada Zagreba. [20]

Slika 37. Prikaz otoka Sušca, općina Lastovo [21]

Slika 38. Prikaz Gornjeg Nakovanja, općina Orebić [22]

Povijesni objekti, složeniji građevinski kompleksi, kulturno – povijesne cjeline i krajolici, štite se kao nepokretna kulturna dobra Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. Sve kuće i naselja pod nekakvim oblikom posebne zaštite mogu se pronaći u Registru kulturnih dobara koji se može pronaći na stranicama Ministarstva kulture i medija.

Ukoliko želimo nešto mijenjati na kući koja je kulturno dobro ili je izgrađena u zoni kulturno-povijesne cjeline, prije izvedbe bilo kakvih građevinskih radova ili malih izmjena koji bi promijenili cjelovitost i početni izgled povijesnog objekta, trebaju se pribaviti potrebna odobrenje od nadležnog konzervatorskog odjela. Dozvole su također potrebe i za rušenje nezaštićenog objekta koji se nalazi u kulturno-povijesnoj zoni. Prije početka izrade same potrebne dokumentacije, poželjno je konzultirati se i s lokalnim odjelima za prostorno uređenje i graditeljstvo.

Što se tiče samih radova na zaštićenoj kući ili nezaštićenoj kući unutar kulturno-povijesne cjeline, u početnoj fazi radova koja se svodi na planiranje istih, konzervatori određuju uvjete zaštite kulturnog dobra prema kojima projektant izrađuje i osmišljava glavni projekt obnove poštivajući važećim prostornim planovima. Nakon što konzervatori izdaju dopuštenje izvedbe glavnog projekta može se početi s radovima. Fizičke osobe ili osobe koje imaju pripadajuće zvanje u struci također mogu i smiju napraviti projekt za radove ukoliko imaju dozvolu za obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara. [23]

8.1. Primjeri obnove tradicionalne, zaštićene kuće

8.1.1. Čigoč, stambena katnica

Slika 39. Prikaz postojećeg stanja kuće u Čigoču [24]

Kuća u Čigoču na više etaža preuređena je za smještaj gostiju. U prizemlju su osmišljena dva stambena prostora. Prvi je jednosobni s manjom kuhinjom s blagovaonicom te jednom sanitarnom jedinicom. Također, sadrži i odvojenu dvokrevetnu sobu s pripadajućom kupaonicom i garderobom.

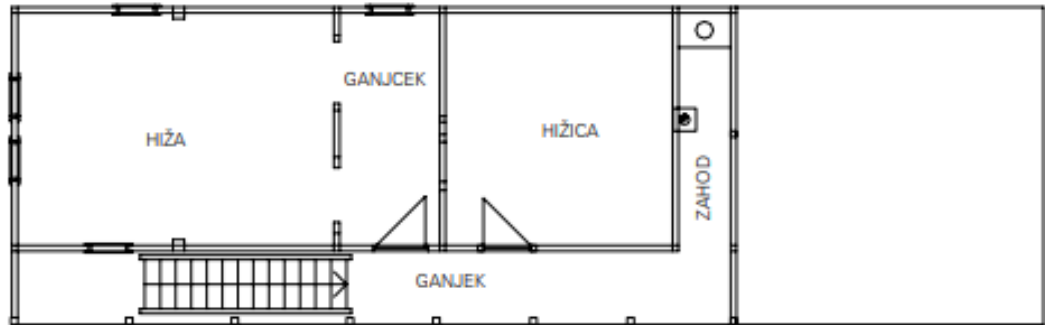
Slika 40. Prikaz obnovljenog stanja kuće u Čigoču [24]

Na katu je formiran dvosobni apartman čija je jedna spavaća soba u prostoru takozvane hiže, a druga u prostoru hižice, s manjom čajnom kuhinjom i sanitarnom jedinicom. U spavaćoj sobi s odvojenim ulazom s otvorenog ganjka zadržan je i tradicionalan toalet. Na zgradi su obnovljeni stari temelji, napravilo se novo krovništvo, obnovila se sva stolarija prozora i vrata, a stropovi su sačuvani stari. Također su obnovljeni zidovi te su uvedene nove instalacije.

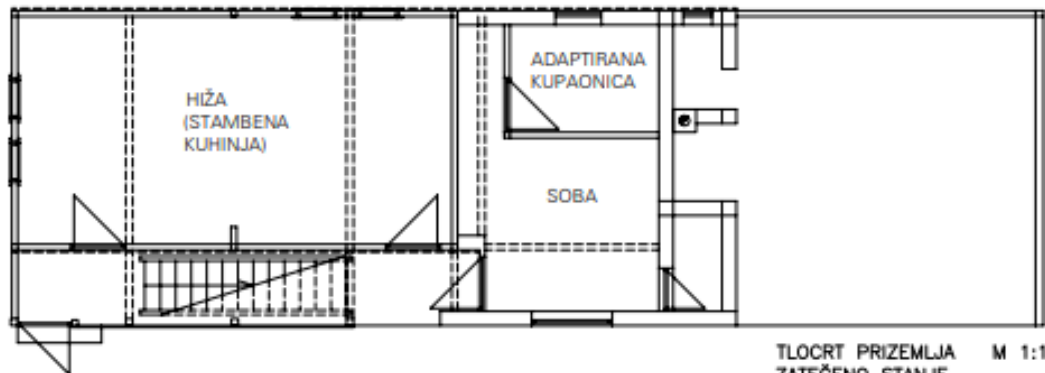
Prema starom, postojećem tlocrtu postavljene su i nove prosotrije uz istu stambenu namjenu. Svaka etaža također sadržava i sanitarne čvorove te čajnu kuhinju. Postavljen je i dimnjak zbog postojeće peći na kruta goriva. [24]

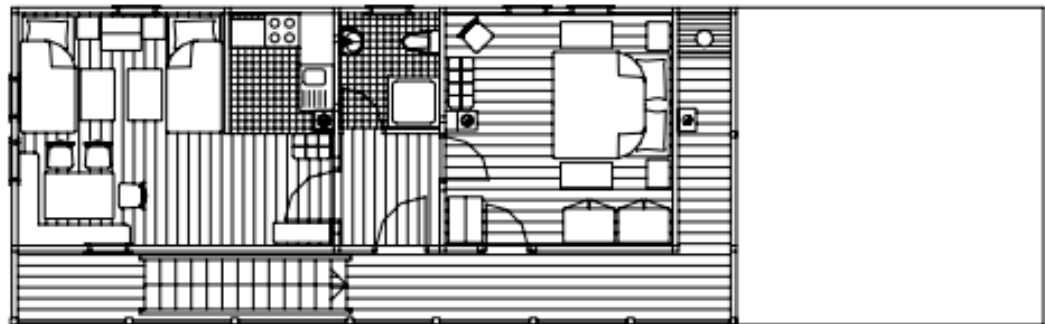
Slika 41. Prikaz jedne od spavaonica u kući u Čigoču [24]

TLOCRT KATA M 1:100

TLOCRT PRIZEMLJA M 1:100
ZATEČENO STANJE

TLOCRT KATA MJ 1:100
OBNOVLJENO STANJE

TLOCRT PRIZEMLJA MJ 1:100
OBNOVLJENO STANJE

Obnova kuće u Čigoču br. 57

Slika 42. Tlocrti postojećeg i obnovljenog stanja prizemlja i kata kuće u Čigoču [24]

8.1.2. Lonja, stambena katnica

Stambena katnica u Lonji uređena je kao neka vrsta agroturizma, odnosno za prihvat gostiju u seoskom domaćinstvu s mogućnostima spavanja i prehrane.

Slika 43. Prikaz postojećeg stanja kuće u Lonji [24]

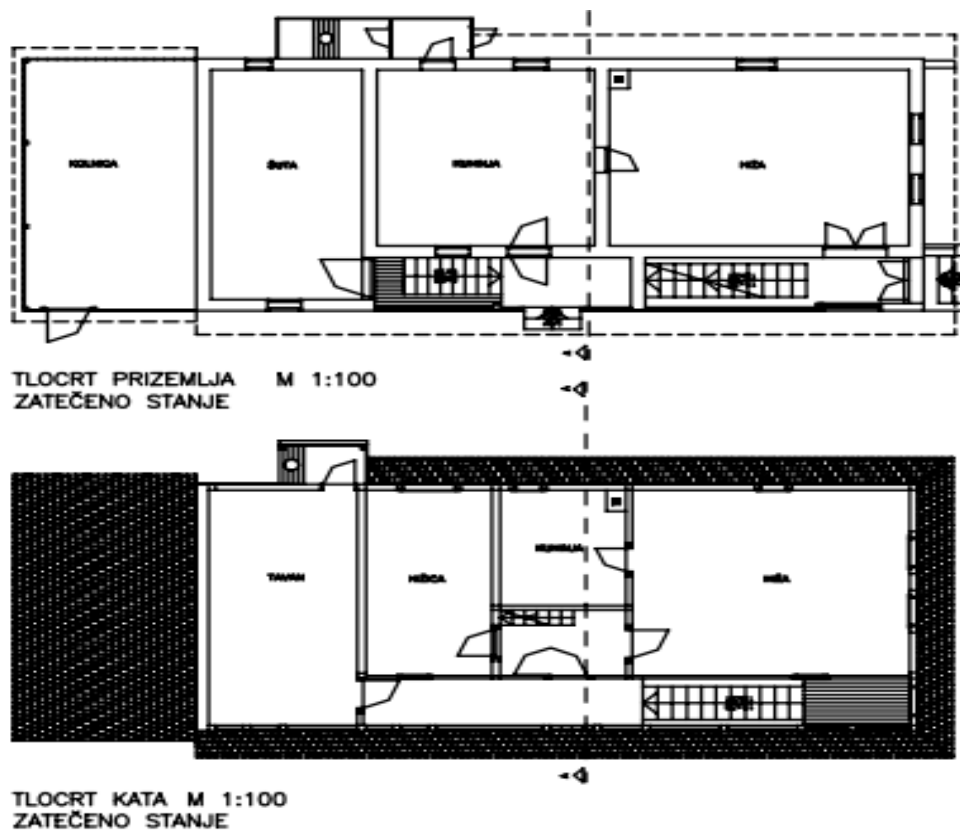
U prizemnoj etaži projektiran je i osmišljen prostor za goste s kuhinjom i pripadajućim sanitarnim čvorom. Na katu su postavljena dva dvosobna apartmana čija je jedna soba u dijelu stare hiže, a druga u dijelu hižice.

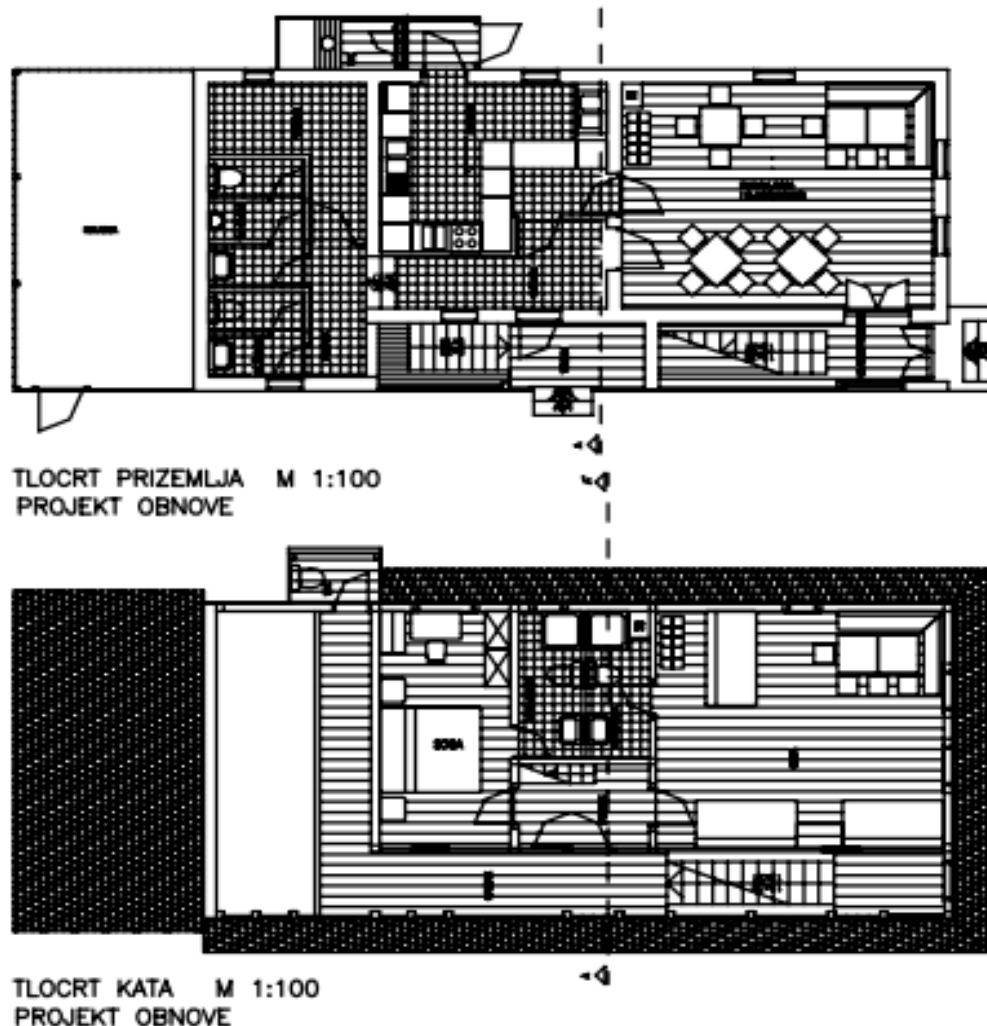
Slika 50. Prikaz obnovljenog stanja kuće u Lonji [24]

Dvije kupaonice smještene su tamo gdje se prije nalazila kuhinja, a svaka se koristi za jednu od soba. Tradicijski toalet sačuvan je na kraju ganjka kao i kod prethodne kuće.

Pri obnovi kuće napravila se i odgovarajuća hidroizolacija temelja i zidova zato što su oni prethodno bili nezaštićeni. Na zgradi je promijenjen i krovni pokrov, postavljena je nova stolarija vrata i prozora. Ugrađeni su sanitarni čvorovi, razvedena je elektroinstalacija i vodovodna instalacija i obnovljene su zidne obloge od žbuke na opeci. Nove prostorije kod obnove postavljene su prema postojećim tlocrtima uz dodatak sanitarnih čvorova na etažama. Također je ugrađen zidni dimnjak. [24]

Slika 45. Prikaz tlocrta postojećeg prizemlja i kata kuće u Lonji [24]

Slika 46. Prikaz tlocrta obnovljenog stanja prizemlja i kata kuće u Lonji [24]

8.1.3. Kumrovec – etno selo

1947. godine Marijana Gušić etnografski je obradila Hrvatsko zagorje te napisala studiju o naselju Kumrovec sa središnjom rodnom kućom Josipa Broza. Iste godine odlučeno je da se mjerama spomeničke zaštite zaštiti i cijelo naselje Kumrovec. Naš poznati slikar Edo Kovačević u suradnji s direktorom Muzeja za umjetnost i obrt, profesorom Zdenkom Vojnovićem uredio je većinu muzejskog postava etno-sela Kumrovec 1950. godine. Memorijalni muzej maršala Tita osnovan je 1953. godine te je djelovao pod upravom Etnografskog muzeja iz Zagreba. Najveća uređenja i rekonstrukcije „Starog sela“ izvedena su u razdoblju od 1979. do 1985. godine.

Slika 47. Prikaz Kumrovca, etno-sela [25]

Etno-selo Kumrovec u sadašnjosti je jedan od najvećih tradicionalno uređenih prostor na području Hrvatske koji posjetiocima približava iskonski izgled starog sela Hrvatskog zagorja s početka 20. stoljeća. Obnovljeno je približno četrdeset tradicionalnih građevina. Uređene postave prikazuju o običaje i svakodnevnu seljaka, a s druge strane se prikazuju tradicijski obrti kojima su stanovnici zagorskih sela osiguravali svoju i obiteljsku egzistenciju. Može se vidjeti bogata raznolikost seoskog života – vrtovi, štaglji pa čak i kotci gdje su se čuvale životinje. U samom središtu sela nalazi se rodna kuća Josipa Tita u kojoj se nalazi etnografski i povijesni postav. U staroj školi napravljena je rekonstrukcija učionice i učiteljeva stana. [25]

Slika 48. Prikaz tradicionalne obnovljene zagorske kuće u Kumrovcu [25]

Slika 49. Prikaz rodne kuće Josipa Tita [25]

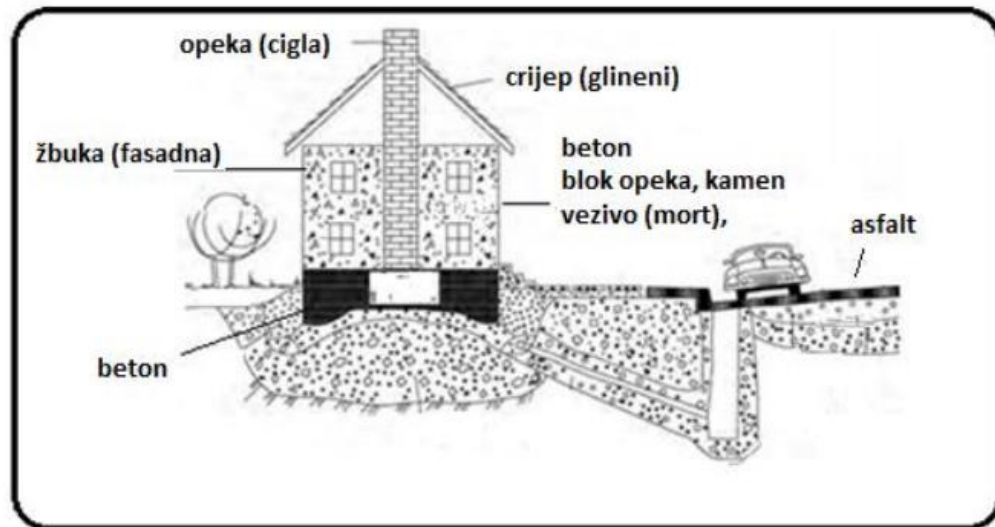

Slika 50. Prikaz unutrašnjosti jedne od kuća u Kumrovcu [25]

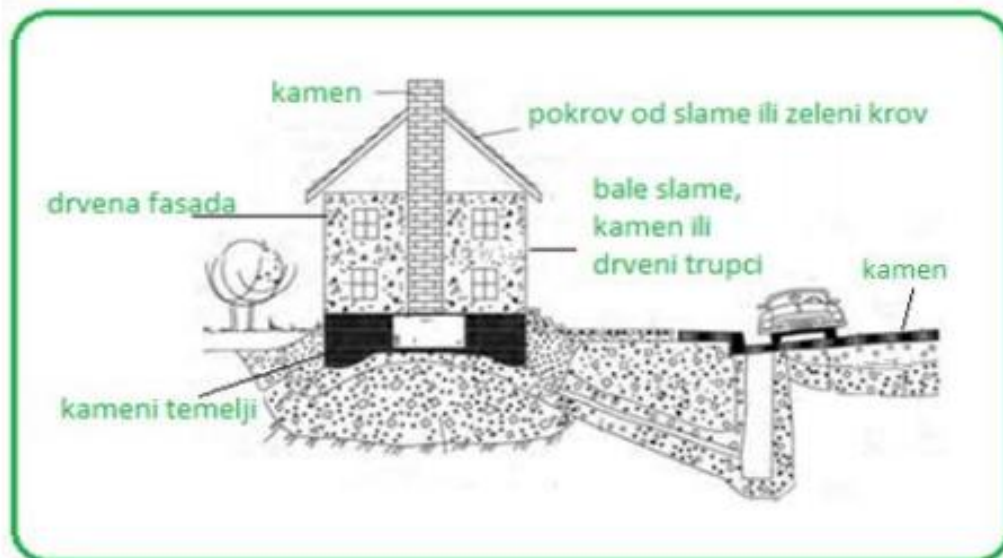
9. Upotreba tradicionalnih materijala u suvremenoj gradnji

Na slici 51. nalazi se skica suvremene građevine izgrađene od materijala koji su se koristili tradicionalno, a koriste se i u današnjoj gradnji. Prema ovoj slici možemo se približiti trendu održivog razvoja i održive gradnje ukoliko ove suvremene materijale

zamijenimo tradicionalnim, prirodnim materijalima koji su se koristili nekada. Ukoliko sliku 51. usporedimo sa slikom 52. možemo uočiti neke vrlo bitne stvari.

Slika 51. Materijali kod suvremene klasične gradnje [26]

Slika 52. Materijali kod suvremene održive gradnje [26]

Kameni temelji mogu se koristiti umjesto danas uobičajenih betonskih temelja. Prilikom odabira kamena za gradnju temelja potrebno je pripaziti na vrstu jer nisu sve prigodne za postavljanje u zemlju. Najzahvalnije su u ovom slučaju granit, bazalt i kremenac. Oni po svojim osnovnim svojstvima i izdržljivosti nisu mnogo drugačiji od klasičnih betonskih temelja, a pridonose održivoj suvremenoj gradnji. Umjesto zidova od betona ili blok opeke, mogu se izrađivati od bala slame, drvenih trupaca ili kamena. U smislu toplinske izolacije, najučinkovitiji su zidovi od bala slame, no kod njih je potrebno

pripaziti da se isti zaštite od utjecaja vanjskih čimbenika poput vlage, kiše i slično. Drvo u sastavu zida pogoduje u svim pogledima, a posebice u estetskom, no kako bi drveni zidovi zadržali svoj početan izgled i svojstva potrebno ih je zaštititi posebnim zaštitama od vanjskih utjecaja, od štetnih insekata te od požara. Vrlo jak i izdržljiv materijal je i kamen te bi uzimajući to u obzir, on bio odličan odabir. Također može se koristiti i u izgradnji krovnih konstrukcija i izradi fasade ako su njezini zidovi napravljeni od slame. Kao pokrov građevine može se koristiti slama ili mahovina koja također ima dobra toplinska izolacijska svojstva. U kontekstu održive gradnje, savršen bi bio takozvani „zeleni krov“. Kuće koje su građene od tradicionalnih materijala svojim izgledom gotovo se ne razlikuju od kuća izgrađenih u betonu s toplinskom fasadom. [26]

Slika 53. Prikaz suvremene kuće izgrađene od kamena [26]

Slika 54. Prikaz kuće izgrađene od drveta [26]

Slika 55. Prikaz kuće izgrađene od slame [26]

Također možemo izdvojiti neke pozitivne i negativne strane uporabe prirodnih tradicijskih materijala.

TABLICA 2. Pozitivne i negativne strane prirodnih tradicijskih materijala [26]

MATERIJAL	POZITIVNO	NEGATIVNO
KAMEN	Čvrstoća na tlak i udarce, ekološki materijal, velika raznolikost boja i struktura, trajnost, cijena	Vrlo često dolazi do oštećenja tijekom obrade, nije otporan na agresivnije vremenske uvjete
DRVO	Lijep estetski dojam, laka obradljivost i ugradnja, ima velike mogućnosti oblikovnja, dobar toplinski izolator	Podložno negativnom utjecaju insekata i truljenja, u doticaju s vlagom dolazi do bubrenja, lako je zapaljivo
ZEMLJA	Čuva toplinu, brza apsorpcija vlage, raznovrsnost primjene	Nije vodonepropusna i nije standardni materijal, već samo njezine obrade
TRAVA	Odlična izolacijska svojstva, prirodni filter zraka	Potrebna velika zaštita od vanjskih uvjeta

ZAKLJUČAK:

Tradicionalna gradnja koju smo upoznali u ovom završnom radu ima mnogo prednosti i dobrih strana kao i sami tradicionalni materijali. Tradicionalni materijali su i danas vrlo lako dostupni te njihovom ugradnjom doprinosimo održivoj suvremenoj gradnji. Svaki od njih uz pravilnu upotrebu može se koristiti i danas u gradnji na još efikasniji način nego nekada, a kuća izgrađena u tradicionalnim materijalima je također vrlo izdržljiva, ali što je najvažnije, u skladu je s prirodom. Ima mnogo starih, tradicionalnih kuća kao primjerice obnovljene kuće u Lonji i Čigoču obrađene u ovom završnom radu koje svakako imaju svoju ambijentalnu, povijesnu i graditeljsku vrijednost, te bi se njihovom rekonstrukcijom mogao stvoriti kvalitetan, ugodan i topao obiteljski dom s naglaskom na graditeljskoj tradiciji ukoliko se prepozna njegov potencijal. Korištenje postojećih materijala te izgradnja cijelih zgrada od istih jedna je od prvih pretpostavki održivog razvoja. Postoje prekrasni primjeri obnove starih zgrada tradicionalnim materijalima koji su vrlo učinkoviti i izdržljivi. Mišljenja sam da bi trebalo subvencionirati obnovu primjerice iz europskih fondova i pomoći ljudima koji žele obnoviti takve građevine kako bi se očuvala kulturno povijesna baština Kvarnera i Međimurja, a na kraju i cijele Hrvatske. Također, trebalo bi poticati i na gradnju u tradicionalnim materijalima zbog njihove dostupnosti, kvalitete, cijene, a i same prilagodbe u okoliš u kojem se grade.

POPIS LITERATURE:

- [1] https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/Bastina/HTG_web.pdf
- [2] Z. Živković, Hrvatsko narodno graditeljstvo, II, 1992
- [3] <https://www.croatiapropertysales.com/hr/hvar-stara-kamena-kuca-prodaja/?page=>, pristupljeno: 10.5.2022.
- [4] <https://nekretnine.bazaar.hr/1/53329-stara-kontinentalna-kuca-sa-prekrasnim-pogledom>, pristupljeno: 10.5.2022.
- [5] <https://www.gradimozadar.hr/vijesti-gradevina/1452-tradicijska-kamena-kuca-u-funkciji-razvoj-ruralnog-turizma>, pristupljeno: 11.5.2022.
- [6] <https://hr.wikipedia.org/wiki/%C4%86erpi%C4%8D>, pristupljeno: 11.5.2022.
- [7] <https://siscia.hr/tradicijske-kuce/>, pristupljeno 13.5.2022.
- [8] <https://www.primostenplus.com/suhozid-na-listi-nematerijalne-bastine-unesco/>, pristupljeno: 13.5.2022.
- [9] <https://hr.seolearnbd.com/topics/6186-well-forgotten-old-or-the-construction-of-the-roof-of-subst>, pristupljeno: 13.5.2022.
- [10] <http://fototeka.min-kulture.hr/hr/Predmet/18336/3>, pristupljeno: 13.5.2022.
- [11] https://af.unsa.ba/publikacije/Ugljen-Ademovic_Nina_-_Elementi_i_funkcije_stambenog_prostora.pdf, pristupljeno: 20.5.2022.
- [12] Gušić, Marijana: Kumrovec – monografija, 1979.
- [13] Živković, Zdravko: Graditeljstvo u ruralnom prostoru Hrvatske, Hrvatska arhitektura u 20. stoljeću, MH., Zagreb 2009.
- [14] Pleština, Lenko: Tradicijski elementi u hrvatskoj arhitekturi obiteljskih kuća tijekom 20. stoljeća, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb 1996.
- [15] Ministarstvo turizma Republike Hrvatske, Očuvanje Pučke Arhitekture I Krajobraza Održivim Turizmom, Zagreb, 20. listopada 2018.
- [16] Biškup, Vedrana: Međimurje - narod, običaji, arhitektura, Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin; br. 24, 2013., str. 399 – 421
- [17] ĐURIĆ Tomislav; FELETAR Dragutin (1971.) Stari gradovi i dvorci sjeverozapadne Hrvatske, Kulturno-prosvjetno društvo „Zrinski“, Čakovec.
- [18] Jasmina Ovčar, Valentina Novak, Međimursko veleučilište u Čakovcu: Metamorfoza tradicionalne „međimurske hiže“ u suvremenu turističku ponudu – „hiža za umjetnike“, 2016.
- [19] <https://www.info-krk.com/baska/kultura/266/mrgari>, pristupljeno: 20.6.2022.
- [20] https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2004_08_111_2128.html

[21] <https://www.adriatic.hr/hr/vodic/dalmacija-otok-lastovo-susac/pl-1148>

[22] [https://bs.wikipedia.org/wiki/Nakovanj_\(Orebi%C4%87\)](https://bs.wikipedia.org/wiki/Nakovanj_(Orebi%C4%87))

[23] <https://gov.hr/hr/obnova-zasticene-kuce/1276>

[24] Više autora, Ministarstvo kulture: Posavska tradicijska drvena kuća priručnik za obnovu, Zagreb, 2006.

Napomena: tlocrti preuzeti iz ove literature [24] nemaju poznatih autora.

[25] <http://www.mss.mhz.hr/stranica/o-nama>

[26] Hrman, Patricija, Međimursko veleučilište u Čakovcu: Tradicijski materijali u suvremenoj gradnji, 2016.